AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Acta oeconomica et informatica 1
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2003, s. 1-5

ZÁKLADNÉ DETERMINANTY SVETOVEJ DEMOGRAFICKEJ SITUÁCIE V PRVEJ POLOVICI 21. STOROČIA

BASIC DETERMINANTS OF THE WORLD DEMOGRAPHIC SITUATION IN THE FIRST HALF OF THE 21ST CENTURY

Ladislav KABÁT

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

The current world demographic situation is extremely diversified according to geographical regions. Permanently observed and reported are high birth rates in developing countries and low birth rates in industrially developed countries. These two phenomena are reflected in the relatively high migration between these countries and cause consequently a broad range of political, social and economic problems. Neither political scene nor the civic society in these countries are ready to cope with these problems. The most visible and most frequent reaction to the problem (on the side of the developed countries) is strengthening their migration policies in order to block the migration inflows. These policies are often supported not only by the right wing parties but they are also greeted by the majority of population of developed countries. Qualified demographic arguments about the substance of the problem are rarely used. The purpose of this paper is to present some key statistical facts in order to support the public and fair discussion and to enhance public awareness of the current demographic situation and its possible future scenarios. The below presented facts could enhance the urgently needed further discussion on this topic.

Key words: population development, fertility, natality, developing countries, developed countries, migration

Globalizačné a integračné procesy a ich rozporuplné prijímanie svetovou komunitou nás nútia pozornejšie uvažovať o ich podstate. Ostré odmietanie globalizácie svetovej ekonomiky, ktoré nachádza svoj odraz vo vandalskom vyčíňaní extrémistických skupín, určite nevyjadruje vôľu svetového spoločenstva. Aj napriek odsúdeniahodnosti takýchto protestov je našou povinnosťou akcie a ich ideologické a politické pozadie sledovať a snažiť sa o jeho správnu interpretáciu. Tieto akcie sa totiž často opierajú o demagogicky prezentované štatistické fakty, ktoré sú vytrhnuté zo širšieho informačného kontextu, skutočné poznanie a následne aj riešenie problémov ešte viac komplikujú. Demagogická argumentácia a nezodpovedná účelová manipulácia s informáciami však nie je vlastná iba antiglobalistom a extrémistom. Veľmi často sa s týmto prístupom stretávame aj na oficiálnej politickej scéne. Ako názorný príklad skresľovania informácií, následne aj spôsobov prezentácie a riešenia konkrétnych spoločenských problémov, môžeme uviesť rozdielne pertraktovaný problém diferencovaného demografického vývoja vo svete a s ním súvisiaci problém zosilňujúcich sa celosvetových migračných pohybov.

Cieľom príspevku je okrem uvedeného podnietiť diskusiu o problematike demografického vývoja v Európe a na Slovensku a prispieť do tejto diskusie objektívnou faktografiou.

Materiál a metódy

Sociálno-ekonomický vývoj vo svete na konci 20. a začiatkom 21. storočia je poznačený výraznou regionálnou diferencovanosťou (Boll, 1997). Priemyselne vyspelé krajiny zaznamenávajú dlhodobo vysoké ukazovatele prírastku hrubého národného dôchodku (HND), resp. ukazovatele jeho tvorby na obyvateľa a nízke, až alarmujúce hodnoty demografických parametrov, ako je napríklad pôrodnosť. Krajiny tretieho sveta dosahujú veľmi nízke prírastky HND a následne aj nízke hodnoty hrubého domáceho dôchodku na obyvateľa s vysokým populačným prírastkom. Pre posúdenie a komparáciu týchto výsledkov využívame ukazovatele o hrubom národnom dôchodku, ktorý sa vypočítava z národnej štatistiky a predovšetkým jej ekonomických účtov. Metodologické aspekty výpočtov upravujú pokyny Štatistickej divízie OSN z roku 1998, ako aj metodologické inštrukcie Svetovej banky z roku 1999.

Pre dlhodobé odhady demografického vývoja je nevyhnutné pracovať s predpokladmi o očakávaných hodnotách základných parametrov, ovplyvňujúcich dynamiku a charakter tohoto vývoja. K základným parametrickým veličinám, ktoré majú pomerne dlhodobý trendový vývoj patria ukazovatele fertility a natality. Fertilita sa v súčasnosti pohybuje v rozpätí od 1,1-1,7 pre priemyselne vyspelé krajiny a v prípade rozvojových krajín dosahuje aj hodnoty vyššie ako 7. Ukazovateľ natality sa taktiež výrazne odlišuje pre priemyselne vyspelé a rozvojové krajiny. V prvom prípade nadobúda hodnoty 10-15, v prípade rozvojových krajín sú tieto hodnoty v rozpätí 30-40. Prehľad o ukazovateľoch fertility a natality pre niektoré krajiny a regióny v rokoch 1985, 1995 a 2000 sú uvedené v tabuľke 1.

Pre dlhodobé demografické projekcie sa uvažujú rôzne hodnoty ukazovateľov fertility i natality. Fixovaná hodnota týchto ukazovateľov významne ovplyvní všetky ďalšie modelové demografické projekcie a preto je potrebné ich odhadom venovať mimoriadnu pozornosť. V prípade alternatívnych hodnôt parametrov treba uvažovať aj o niekoľkých alternatívnych scenároch demografického vývoja. Pre potreby našej práce používame výsledky demografických prepočtov, ktoré predstavujú tzv. stredný variant demografickej dynamiky sveta (World..., 2001) a ukazovateľ fertility je agregátne uvažovaný na úrovni 2,1. Tento vývojový scenár môže vyvolávať otázky o svojej opodstatnenosti na úrovni jednotlivých krajín a menších regio-

Tabuľka 1 Fertilita a natalita vo vybraných krajinách sveta

Krajina (1)	1995	2000	1985	2000
	Fertilita (3)		Natalita (4)	
Afrika (Africa)	5,10	4,90	47	44
Bangladéš (Bangladesh)	3,82	3,56	45	36
Čína (China)	1,81	1,81	19	17
ČR (Czech rep.)	1,18	1,16	14	9
Francúzsko (France)	1,73	1,82	14	12
India	3,32	2,97	34	29
Nemecko (Germany)	1,33	1,29	11	10
justrightPakistan	5,48	5,08	43	39
Rusko (Russia)	1,23	1,14	18	9
Slovensko (Slovakia)	1,41	1,28	17	10
USA	2,04	1,93	16	15

** Zdroj/source: UN population division statistics 2001*

Table 1 Fertility and natality of selected countries and regions
(1) country, (2) year, (3) fertility, (4) natality

Tabuľka 2 Hrubý národný dôchodok (HND) na obyvateľa v roku 1999 v USD

Krajina – príjmová skupina (1)		Metoda výpočtu (2)	
		ATLAS	PPP
Svet (3)		5,02	6,87
	spodná (4)	420	1,87
	stredná (5)	1,98	5,20
	horná (6)	4,87	8,77
	vysoká (7)	26,44	25,69
Východ. Ázia & Pacifik (8)		1,01	3,74
Európa & Stred. Ázia (9)		2,16	5,98
Latin. Amerika & Karibská oblasť (10)		3,80	6,62
Stredný Východ & Severná Afrika (11)		2,06	5,00
Južná Ázia (12)		440	2,11
Sub-Saharská Afrika (13)		490	1,50
Európska Menová únia (14)		22,25	22,18
ČR (15)		5,02	12,84
Maďarsko (16)		4,64	11,05
Poľsko (17)		4,07	8,39
SR (18)		3,77	10,43
Luxembursko (19)		42,93	41,23
Etiópia (20)		100	620

**Zdroj : OECD statistics 2000*

Table 2 Gross national income per capita in 1999 in USD
(1) country – income group

nálnych zoskupení. Pre celosvetové projekcie sa však ukazuje ako dostatočne reprezentatívny a akceptovateľný. V ďalšej časti práce poukážeme na jeho variabilný obraz v krajinách s rôznym stupňom ekonomického a sociálneho vývoja. Špecifické problémy štatistiky demografického vývoja v európskom priestore a na Slovensku rieši Stehlíková (2001).

Ďalšie parametre, potrebné pre špecifikáciu a riešenie modelov demografických projekcií ako sú mortalita a migrácia sa v demografických projekciách uvažujú v členení podľa jednotlivých krajín a regiónov a podrobnejšie o nich pojednáva Mc Falks (1998).

Pri členení krajín podľa objemu hrubého národného dôchodku (HND) sa používa klasifikačné triedenie na krajiny podľa dôchodkových skupín - spodná, stredná a horná a samostatne sa vyčleňuje skupina krajín s vysokým objemom HND na obyvateľa. Zatiaľ čo prvé tri skupiny krajín zahŕňajú predovšetkým krajiny rozvojového sveta a krajiny s prechodnými ekonomikami, v poslednej skupine sú zaradené priemyselne vyspelé krajiny. Pre výpočet ukazovateľov HND sa použili metódy ATLAS a metóda prepočtu na paritu kúpnej sily (PPP), členenie krajín a regiónov sa uvádza v tabuľke 2.

Výsledky a diskusia

Populačná dynamika patrí k základným determinantom ekonomického a politického vývoja vo svete. Tento faktor zaznamenal v období ostatných desaťročí veľké zmeny a to takmer vo všetkých krajinách sveta. Vo vyspelých krajinách došlo k výraznému poklesu fertility (priemerný počet detí pripadajúci na jednu ženu) i natality (počet novorodencov na 1000 obyvateľov), čím sa ich relatívny podiel na celkovom počte obyvateľstva zemegule výrazne znížil. Ako vidieť z tabuľky 1, rozdiely medzi vyspelými a rozvojovými krajinami v úrovni oboch faktorov sa významne líšia a budú aj v budúcnosti prispievať k prehlbovaniu demografických rozdielov medzi týmito krajinami. Túto situáciu v celosvetovej projekcii prezentuje Stuffer (2000).

Pokles fertility i natality, podľa tabuľky 1, v súčasnosti dosahuje v niektorých priemyselne vyspelých krajinách alarmujúce hodnoty. Nebezpečenstvo tohoto rapídneho poklesu je však ešte jasnejšie z dlhodobých demografických projekcií a dopadov takéhoto populačného vývoja na budúce generácie a na budúcu demografickú štruktúru spoločnosti. Tieto dôsledky sú evidentné z odhadov vývoja počtov obyvateľstva pre niektoré krajiny sveta do roku 2050 (tabuľka 3). Ako príklad očakávaných výrazných demografických zmien možno uviesť Japonsko a Nemecko, ktoré do polovice storočia, pri zachovaní charakteru súčasného populačného vývoja môžu stratiť až 14 % svojho obyvateľstva. V prípade Talianska a Maďarska sa očakáva pokles obyvateľstva o 25% a v prípade Ruska, Gruzínska a Ukrajiny dokonca v rozpätí 30-40%. Situácia sa však nevyvíja priaznivo ani pre Slovensko, ktoré by podľa týchto projekcií malo do polovice storočia vstupovať s počtom obyvateľov nižším až o 13% v porovnaní so súčasným stavom.

Pokles v raste obyvateľstva v priemyselne vyspelých krajinách bude celosvetovo nahradený pretrvávajúcim vysokým populačným prírastkom vo väčšine krajín tretieho sveta (United Nations, 2000). V prípade krajín s nízkou úrovňou dôchodkov na obyvateľa sa očakáva ďalší, pomerne výrazný nárast počtov ich obyvateľstva. Ako dôsledok tohoto vývoja zaznamenávame aj ich vysoký podiel na celkovom počte svetovej populácie. Obzvlášť vysoké tempá populačného prírastku sa zaznamenávajú v krajinách, ktoré sa hodnotia ako krajiny s nízkymi dôchodkami na obyvateľa (tabuľka 1). Predpokladá sa, že počet obyvateľov týchto krajín sa v priebehu nadchádzajúceho polstoročia zvýši zo súčasných 658 miliónov na 1,8 miliardy v roku 2050. Za demograficky nebezpečný faktor v populačnom vývoji niektorých krajín sa považujú výrazné disproporcie v pohlavnej štruktúre novorodencov v neprospech ženského pohlavia. Tento problém si vyžadujú osobitnú pozornosť.

Napriek globálnej vyrovnanosti celosvetového populačného vývoja je potrebné venovať pozornosť jeho regionálnym a národným aspektom. Ako vidieť z údajov tabuľky 3, mnohé priemyselne vyspelé krajiny budú v najbližších desaťročiach konfrontované s vážnymi problémami a dôsledkami z ich negatívneho demografického vývoja. Podľa oficiálnych zdrojov Európskej únie bude napríklad potrebné už v najbližších dekádach, v záujme zaistenie sociálnej a demografickej stability v tomto priestore vytvoriť podmienky pre prijímanie minimálne 1,5-1,9 milióna imigrantov ročne. Iba týmto sa predíde možnému kolapsu siete sociálnej a zdravotnej starostlivosti v tomto regióne. V súčasnosti krajiny Európskej únie prakticky nemajú vyjasnené ani základné princípy imigračnej politiky a tieto problémy sa riešia pod tlakom lokálnych, často populistických politických zoskupení.

Tabuľka 3 Krajiny s najvýraznejším očakávaným poklesom obyvateľstva do roku 2050

Poradie (1)	Krajina (2)	Obyvateľstvo v 1000 (3)		Rozdiel (4)	
		2000	2050	Abs	%
1	Rusko	145 491	104 258	-41 233	-28,3
2	Ukrajina	49 568	29 959	-19 609	-39,6
3	Japonsko	127 096	109 220	-17 876	-14,1
4	Taliansko	57 530	42 962	-14 568	-25,3
5	Nemecko	82 017	70 805	-11 212	-13,7
6	Španielsko	39 910	31 282	-8 629	-21,6
7	Poľsko	38 605	33 370	-5 235	-13,6
8	Rumunsko	22 438	18 150	-4 288	-19,1
9	Bulharsko	7 949	4 531	-3 419	-43,0
10	Maďarsko	9 968	7 486	-2 481	-24,9
11	Gruzínsko	5 262	6 219	-2 043	-38,8
12	Bielorusko	10 187	8 305	-1 882	-18,5
13	Česká r.	10 272	8 249	-1 842	-17,9
14	Rakúsko	8 080	6 452	-1 628	-20,1
15	Grécko	10 610	8 983	-1 627	-15,3
16	Švajčiarsko	7 170	5 607	-1 563	-21,8
17	Juhoslávia	10 552	9 030	-1 522	-14,4
18	Švédsko	8 842	7 777	-1 066	12,1
19	Portugalsko	10 016	9 006	-1 010	-10,1
20	Kazachstan	16 172	15 302	-871	-5,4
21	Slovensko	5 399	4 674	-724	-13,4
22	Moldava	4 295	3 577	-718	-16,7
23	Lotyšsko	3 696	2 989	-707	-19,1
24	Litva	2 421	1 744	-677	-28,0
25	Belgicko	10 249	9 583	-667	-6,5
26	Estónsko	1 393	752	-642	-46,1
27	Arménsko	3 787	3 150	-637	-16,8
28	Slovinsko	1 988	1 527	-461	-23,2

Zdroj: UN population division statistics 2001

Table 3 Countries whose population is projected to decrease between 2000 and 2050
(1) ordering, (2) country, (3) population in 1000 (4) difference

Situácia na Slovensku, vzhľadom na neustále klesajúcu natalitu nie je perspektívne omnoho lepšia. Požiadavka zvýšiť pozornosť populačnému vývoju a jeho všestranná podpora patria medzi kardinálne sociálno-politické úlohy našej spoločnosti (Obtulovič, 2001a, 2001b). Akékoľvek podceňovanie vážnosti negatívneho demografického vývoja je politicky a spoločensky neakceptovateľné a perspektívne nezodpovedné. V tejto súvislosti treba upozorniť aj na riešenie problematiky súčasných, tzv. ťažko prispôsobivých sociálnych skupín z hľadiska ich perspektívneho spolupodieľania sa na demografickom profilovaní Slovenska.

Problematika nízkej natality vo vyspelých krajinách je často diskutovaným problémom. Riešenie predmetnej situácie sa hľadá v dvoch rovinách. Prvý, za ktorý sa vehementne, ale s malým efektom prihovára väčšina konzervatívnych skupín obyvateľstva a politických strán spočíva v podpore opatrení pre zvýšenie úrovne domácej pôrodnosti. Druhý prístup k riešeniu problému spočíva v liberalizácii prisťahovaleckej politiky a k vytváraniu spoločenských podmienok pre jej praktickú realizáciu. Imigranti z krajín rozvojového sveta totiž odmietajú novodobé getá a ponuku krátkodobých pracovných pobytov, zväčša bez rodinných príslušníkov. Prelomiť spoločenské bariéry a dosiahnuť efektívne riešenie tohoto problému však nemožno odkladať na neurčito. O probléme treba hovoriť a hlavne argumentovať faktami. Faktami o súčasnej situácii a hlavne faktami o tom, aké môže byť naše demografické a následne aj sociálne prostredie v polovici storočia, ak sa nedokážeme na vyššie uvedené problémy pozerať triezvo a bez zaujatosti. Ukazuje sa však, že ostatné kroky v oblasti imigračnej politiky v niektorých krajinách Európskej únie (Nemecko, Taliansko, Holandsko) naznačujú liberalizačné kroky a uvedomovanie si vážnosti tejto situácie.

Špecifické atribúty demografického vývoja sveta v prvej polovici 21. storočia

Populačný vývoj vo svete budú v nadchádzajúcom polstoročí charakterizovať a výrazne ovplyvňovať, okrem už uvedených problémov, ďalšie tri demografické faktory. V hospodársky vyspelých krajinách to bude **zvyšovanie priemerného veku** a následne aj starnutie celej populácie. Podiel obyvateľstva sveta vo vekovej kategórii 0-14 rokov poklesol z 34% v roku 1950 na 30% v roku 2000. Zatiaľ čo obyvateľstvo nad 60 rokov prestavuje dnes vo vyspelých krajinách asi 20%, v roku 2050 to bude približne 33%. Počet obyvateľov vo veku nad 60 rokov (v ďalšom texte budeme používať termín ***starší obyvatelia***) bude väčší než počet detí vo veku 0-14 rokov. V polovici storočia pripadnú v priemyselne vyspelých krajinách sveta 2 starší obyvatelia na jedno dieťa. V rozvojových krajinách sveta sa pomer medzi mladými a staršími obyvateľmi taktiež zmení a to zo súčasných 8% na 20% v roku 2050. *V roku 2050 budú vo svete asi 2 miliardy ľudí vo veku nad 60 rokov, v súčasnosti je ich asi 600 miliónov.* Vo veku nad 60 rokov bude 37% obyvateľstva. Veľmi nepriaznivý bude aj pomer medzi staršími obyvateľmi a deťmi (2,6 ku 1). Medzi krajiny s najstaršou populáciu patria dnes Japonsko, Taliansko, Švajčiarsko, Nemecko a Švédsko a ich pozícia sa bude v tomto smere naďalej prehlbovať. Európa patrí medzi regióny, ktoré očakávajú najväčšie problémy v demografickom vývoji.

Prirodzené starnutie obyvateľstva vo vyspelých krajinách sveta posilní druhý demografický faktor a to následné **výrazné migračné pohyby obyvateľstva,** Kritz (1999). Predpokladá sa, že priemyselne vyspelé krajiny, predovšetkým Západná, ale aj Stredná Európa budú musieť do polovice sto-

ročia prijať minimálne 120 miliónov imigrantov, aby sa zabránilo neželanému a neakceptovateľnému poklesu počtu a podielu práceschopného obyvateľstva a ohrozeniu základných funkcii spoločnosti, ako je sociálna a zdravotná starostlivosť.

Tretím faktorom, ktorý priamo ovplyvňuje a bude ovplyvňovať populačnú situáciu sveta, hlavne však rozvojových krajín, je **súčasný stav a predpokladaný vývoj v šírení, resp. v zvládnutí AIDS-u** (Le Livre..., 2000). V súčasnosti je vo svete 45 krajín klasifikovaných ako tzv. vysoko zasiahnuté. Medzi týchto 45 krajín sa zaraduje 35 krajín sub-saharskej oblasti, 4 ázijské krajiny (Kambodža, India, Myanmar a Thajsko) a 6 krajín latinsko-americkej oblasti (Bahamy, Brazília, Dominikánska rep., Guyana, Haiti, Honduras). Obzvlášť nebezpečná je situácia v desiatich afrických krajinách, kde výskyt HIV dosahuje viac než 14% dospelej populácie. Sú to nasledovné krajiny - Botswana, Kenya, Lesotho, Malawi, Namíbia, Južná Afrika, Swaziland, Zambia a Zimbabwe. V prípade týchto krajín dochádza k prudkému znižovaniu priemerného veku. V roku 2000 to bolo napríklad 49,3 roka a bez epidemického výskytu AIDS by sa tento ukazovateľ pohyboval asi na úrovni 61,5 roka. Pre rok 2050 sa predpokladá ďalšie znižovanie priemerného veku s odhadom 47 rokov. Pri vývoji bez výskytu AIDS by dosiahol hodnotu 67 rokov.

V Botswane, ktorá je najviac postihnutou krajinou světa, je výskyt HIV zaznamenaný u jednej tretiny dospelej populácie. Priemerná dĺžka života sa v tejto krajine skrátila zo 60 rokov v období 1990-95 na súčasných 44 rokov. Podobné problémy a dopady AIDS sa evidujú v Zimbabwe a Swazilande (25% infikovaného obyvateľstva). Dopady AIDS sú katastrofické predovšetkým na vidiecke, poľnohospodársky orientované obyvateľstvo, ktoré nemá prístup ani k základným formám zdravotnej starostlivosti a osvety. Produkcia poľnohospodárstva a potravín, ktorá je už aj v súčasnosti výrazne nedostačujúca (Sojková, 2001), je v uvedených krajinách takto narušeným vývojom ešte viac ohrozená.

Napriek pretrvávajúcemu nebezpečenstvo AIDS na populačný vývoj vo svete, včítane jeho brzdiacich efektov v populačnej dynamike, ostáva populačný nárast krajín tretieho sveta stále mimoriadne intenzívny. Podiel obyvateľstva rozvojového sveta na celkovom prírastku obyvateľstva sveta predstavuje v súčasnosti takmer 97%. Tento silný populačný rast sa manifestuje v raste celkového počtu obyvateľstva aj napriek tomu, že ho sprevádza mimoriadne vysoká úmrtnosť novorodencov a detí do piatich rokov života. Medzi krajiny s najvyššou fertilitou sa zaraďuje Niger 8, Jemen 7,6, Somálsko 7,25, Angola 7,2, Uganda 7,1, Mali 7, Afganistan 6,8, Burkina Faso, Burundi a Libéria 6,8. Najnižšiu fertilitu zaznamenávajú Lotyšsko, Arménsko, Bulharsko a Ukrajina a to 1,1. Podľa projekcie OSN sa má medzi krajiny s najnižšou fertilitou perspektívne (v polovici storočia) zaradiť aj Slovensko. Dopady tejto silnej populačnej vlny sa jasne ukážu už v polovici 21. storočia. Situácia v stave obyvateľstva sveta bude podstatne odlišná od dnešnej, tak ako je to zrejmé z tabuľky 4, v ktorej prezentujeme najľudnatejšie krajiny sveta v rokoch 1950, 2000 a 2050.

Tabuľka 4 Poradie najľudnatejších krajín v rokoch 1950, 2000, 2050

Poradie (1)	1950	Poradie (2)	2000	Poradie (3)	2050
1 Čína	554 760	Čína	1 275 133	India	1 572 055
2 India	357 561	India	1 008 937	Čína	1 462 058
3 USA	157 813	USA	283 230	USA	397 063
4 Rusko	107 702	Indonézia	212 092	Pakistan	344 170
5 Japonsko	83 625	Brazília	170 406	Indonézia	311 335
6 Omdpm=uoa	79 538	Rusko	145 491	Nigéria	278 788
7 Nemecko	68 376	Pakistan	141 256	Bangladéš	265 432
8 Brazília	53 975	Bangladéš	137 439	Brazília	247 244
9 UK	50 616	Japonsko	127 096	Kongo	203 527
10		Nigéria	113 862	Etiópia	186 452
11		Mexiko	98 872	Mexiko	146 651
12		Nemecko	82 017	Filipíny	128 383
13		Vietnam	78 137	Vietnam	123 782
14		Filipíny	75 653	Irán	121 424
15		Irán	70 330	Egypt	113 840
16		Egypt	67 884	Japonsko	109 220
17		Turecko	66 668	Rusko	104 258
18		Etiópia	62 908	Jemen	102 379
19		Thajsko	62 806	Uganda	101 524
20		UK	59 415	Turecko	98 818

Zdroj : UN Population division statistics 2001

Table 4 The most populous countries of the world in 1950, 2000 and 2050
(1) country and ordering in 1950 , (2) country and ordering in 2000, (3) country and ordering in 2050

Záver

Z vyššie uvedeného vyplýva, že regionálne nerovnomerný populačný vývoj bude vo svete pokračovať. Jeho charakteristiky, t.j. nízka úroveň fertility a natality v priemyselne vyspelých krajinách a vysoká úroveň fertility v rozvojových krajinách, ostávajú ako dlhodobý fenomém demografického vývoja sveta. V dôsledku ďalších demografických fenoménov (predlžovanie ľudského života a starnutie obyvateľstva) sa ukazuje ako nevyhnutné venovať zvýšenú pozornosť demografickej štruktúre v týchto krajinách. Jej pozitívne ovplyvnenie si vyžaduje zmenu demografických parametrov tak, ako sme to uviedli v predchádzajúcich častiach. Ukazuje sa, že úloha zabezpečiť stabilitu systémov sociálnej a zdravotnej starostlivosti v priemyselne vyspelých krajinách je riešiteľná iba zvýšeným migračným presunom voľných pracovných zdrojov z krajín tretieho sveta. K tomuto, spoločensky aj politicky citlivému problému je potrebné pristupovať opatrne a nielen s vedomým jeho aktuálnej komplikovanej podstaty. Problém rozsiahlej imigrácie je potrebné riešiť ako kauza, ktorej dôsledky bude reflektovať spoločnosť aj s odstupom desaťročí. Skúsenosti niektorých vyspelých krajín s rozsiahlou imigráciou a jej dôsledkami sú v Európe dobre známe. Z nich, ale s vedomím novej zodpovednosti za osud regiónov a krajín, je potrebné pri hľadaní riešení tohoto problému vychádzať. Ešte skôr však treba začať s osvetou a vzdelávaním obyvateľstva ku kultúrnej tolerancii a k uvedomeniu si faktu, že imigrácia nie je pre priemyselne vyspelé krajiny bremenom, ale nevyhnutne potrebnou pomocou.

V podmienkach Slovenska je potrebné otvoriť predmetnú diskusiu s osobitným zreteľom na regionálne aspekty demografického vývoja ako aj na objektívne skúmanie a predikovanie populačného vývoja niektorých menšinových, ale perspektívne významných populačných skupín.

Súhrn

Vo väčšine priemyselne vyspelých krajín sveta sa prijímajú radikálne opatrenia na zamedzenie migračných pohybov, na zabránenie imigrácie obyvateľstva tretieho sveta do ich geografického priestoru bez ohľadu na súčasný a perspektívny demografický vývoj. Migračné bariéry sa však prijímajú v rámci negociačných rokovaní aj v členských krajinách Európskej únie voči jej kandidátskym krajinám. Iracionálne, bez znalosti konkrétnych podmienok a dôkladného štúdia problematiky sa vo vzťahu k imigrantom v mnohých krajinách vytvára spoločensky nezdravé ovzdušie. Výnimkou nie sú ani krajiny Európskej únie a určite ani Slovensko. Niektoré, aj verejne prezentované stanoviská k tejto problematike svedčia o tom, že mnohým našim spoluobčanom i politickým predstaviteľom chýbajú elementárne znalosti o súčasnej demografickej situácii a hlavne znalosti o jej perspektívnom vývoji. Predkladjú sa fakty a štatistické odhady a aspoň sčasti sa zdôvodňuje nevyhnutnosť imigrácie pre priemyselne vyspelé krajiny sveta.

Kľúčové slová: populačný vývoj, fertilita, natalita, rozvojové krajiny, rozvinuté krajiny, migrácia

Literatúra

BOLL, Hadley. 1997. Population and the present world structure. In: William Alonso (ed.) Population in an Interacting World. Cambridge : Harvard University Press, 1997.
FALK, Richard. 1992. Explorations at the edge of time : The Prospects for World Order. Philadelphia : Temple University Press, 1992.
FALKS Mc, J. 1998. Population: A lively introduction. In: Population Bulletin, vol. 53, 1998, no. 3.
KRITTZ, M. – GOURAK, D. 1999. Migration responses of natives and foreign born to recent immigration. Ithaca : Cornell University press, 1999.
Le libre circulation des personnes vivant avec le VIH/SIDA 2000. In: Rapport sur le VIH/SIDA, l'Union Europénne, 2000, Numéro de Commande 451/506F.
OBTULOVIČ, P. 2001a. Významné zmeny vekovej štruktúry obyvateľstva na Slovensku. Nitra : SPU, 2001. ISBN 80-7137-868-2
OBTULOVIC, P. 2001b. Populačný vývoj v Slovenskej republike do roku 2030. Brno : MZU, 2001. ISBN 80-7157-519-4
SOJKOVÁ, Z. – MATEJKOVÁ, E. 2001. Ekonomický rast a jeho vplyv na výživu obyvateľstva. In: Acta oeconomica et informatica, roč. 4, 2001, č. 1.
STEHLÍKOVÁ, B. 2001. Demografický potenciál štátov Európy. In: Súčasný populačný vývoj na Slovensku v európskom kontexte. Bratislava, 2001. ISBN 80-88946-11-5
STUFFER, Ch. L. 2000. Fundamentals of growth and world population : Toward the Next Century, November 2000.
United Nations, 2000. World population prospects : The 2000 Revision. New York, 2000
World demographic trends. Population division, UN. New York, 2001.

Kontaktná adresa:
prof. Ing. Ladislav Kabát, CSc., Fakulta managementu, Univerzita Komenského, Odbojárov 10/A, P. O. Box 129, 820 05 Bratislava 25